

Hoe was jouw dag op internet?

Handreiking sociale media en seksuele weerbaarheid

In deze handreiking wordt uitleg gegeven over (het gebruik van) sociale media en de positieve- en mogelijk negatieve aspecten daarvan. De handreiking geeft tips voor een goed gesprek tussen volwassenen (ouders, opvoeders en hulpverleners) en jongeren over sociale media. Belangrijk onderdeel van dit gesprek is online seksuele weerbaarheid van jongeren met en zonder een licht verstandelijke beperking (LVB) en/of psychische problemen.

Inleiding

De invloed van internet en sociale media op ons dagelijks leven is groot. Iedereen besteedt steeds meer tijd aan internet en sociale media, waar je ook bent. Volgens het CBS benutten volwassenen sociale media vooral voor nieuws en andere actuele informatie. Jongeren gebruiken internet in de eerste plaats om contact te maken met anderen. Meisjes doen dat vooral via sociale media; jongens met gamen. Vrijwel alle jongeren gebruiken sociale media: de meerderheid doet dit 1 tot 3 uur per dag, 12% dagelijks vijf uur of langer. Ze maken lol en onderhouden contact. Ze zitten er ook op omdat ze zich vervelen en om te kijken wat anderen doen. Bij het geven van voorlichting wordt regelmatig digitale ondersteuning gebruikt.

Totstandkoming handreiking

Deze handreiking is tot stand gekomen in samenwerking met jongeren met een LVB en professionals uit de jeugdhulp in het kader van de [Aanpak slachtoffer-schap mensenhandel/loverboyproblematiek onder jongeren met een LVB en/of psychische problemen](#).

Er zijn veel andere handreikingen over omgaan met sociale media geschreven. Deze kun je ook raadplegen. In deze handreiking geven we specifieke tips voor het geven van voorlichting en/of het voeren van een goed gesprek over sociale media en seksuele weerbaarheid. De tips zijn bruikbaar voor gesprekken met jongeren met en zonder een LVB en/ of psychische problemen.

Sociale media en seksuele uitbuiting

Ouders, opvoeders en hulpverleners krijgen steeds vaker te maken met (seksueel) risicogedrag van jongeren op sociale media. Net als in face to face contact gebruiken jongeren sociale media om te experimenteren met seks en seksueel gedrag.

Sociale media lenen zich goed voor het ongezien ronselen en inpalmen ('grooming') van jongeren met als uiteindelijke doel seksuele uitbuiting. Mensen die zich hier schuldig aan maken zijn mensenhandelaren (loverboys). Er zijn handreikingen beschikbaar voor het [signaleren](#) en [melden](#) van slachtoffer-schap van mensenhandel en voor een [goede samenwerking met politie en OM](#). De mensenhandelaar speelt in op de hunkering naar aandacht van de jongere en wint het vertrouwen. Het is bekend dat het vertrouwen online drie keer sneller gewonnen wordt dan offline. Vervolgens wordt de jongere klaargestoomd voor het hebben van seks met vreemden. Dit gebeurt ofwel onder het mom van een liefdesrelatie, waarbij de mensenhandelaar het belang van samen geld verdienen benadrukt, of het proces wordt versneld door het verkrijgen en inzetten van vertrouwelijke, vaak seksueel getinte informatie van de jongere. Met de gewonnen informatie kan de mensenhandelaar snel en agressief te werk gaan. Hij dreigt bijvoorbeeld het seksueel getinte materiaal online te verspreiden, tenzij de jongere meegaat in de eisen van de mensenhandelaar: seks met zijn 'vriend(en)' en vervolgens seks met vreemden waarbij de verdiensten voor de mensenhandelaar zijn ('sextortion').

Hoeveel slachtoffers via grooming en/of sextortion gemaakt worden, is onbekend. De anonimiteit op internet is groot. Schaamte en medeschuldig voelen maken dat slachtoffers hierover minder snel met anderen praten, laat staan aangifte doen. Daarbij blijkt de kwetsbaarheid van jongeren met een LVB en/ of psychische problemen groter dan bij andere jongeren.

De navolgende tips helpen de professionals om bovenstaande risico's te verkleinen.

Jongeren zijn ervaringsdeskundigen

Nodig jongeren uit om mee te denken en mee te werken aan de ontwikkeling van voorlichtingsites, apps, en andere nieuwe technologieën. Zij weten namelijk als geen ander wat werkt, leuk is en bekeken wordt. Betrek ze er dan ook direct bij. Het advies is: praat niet over hen, maar met hen. Daarmee ontwikkel je voorlichtingsmateriaal dat daadwerkelijk gebruikt wordt door jongeren.

Bespreekbaar maken van online gedrag

Je wilt graag dat het gebruik van sociale media nuttig en leuk is voor alle jongeren en dat ze hierdoor meer te weten komen over de dingen die hen bezighouden. Jongeren gebruiken sociale media in de ontwikkeling van hun eigen identiteit. Intimiteit en seksualiteit zijn daarbij belangrijke onderwerpen.

Voor het ontwikkelen van online weerbaarheid is niet altijd voldoende aandacht. Hoe kunnen volwassenen daar een betere rol in spelen? Deze vraag vinden volwassenen vaak moeilijk, vooral wanneer zij daarbij denken dat ze alles moeten weten over hoe sociale media werken. Het begin is echter simpeler dan gedacht: vraag jongeren “hoe was jouw dag op internet?” Zij zien deze vraag meer dan verwacht als een uitnodiging om jou als volwassene te vertellen over wat zij meemaken op sociale media. Zo wordt het online ‘doen en laten’ van jongeren makkelijker bespreekbaar.

Vervolgens moeten volwassenen weten hoe ze verder in (een voorlichtings-)gesprek kunnen komen met jongeren en wat ze kunnen doen wanneer hen iets naars is overkomen op sociale media. Hieronder sommen we diverse handvatten en tips op, waarbij we starten met de elementen van goede voorlichting. Vervolgens geven we specifieke tips voor het geven van voorlichting aan jongeren met en zonder een LVB en/ of psychische problemen en het voorkomen van slachtofferschap.

Elementen van goede voorlichting over seksualiteit

Goede voorlichting bestaat volgens de geraadpleegde jongeren en hulpverleners uit een aantal elementen. Deze elementen zijn onderverdeeld in de volgende fasen: positieve basis, preventie, ingrijpen en nazorg. De jongeren en hulpverleners adviseren tijdens elke fase een link te leggen met sociale media en/ of gebruik te maken van sociale media.

- positieve basis: seks is voor jongeren en volwassenen positief en leuk.
- preventie:
 - werken aan weerbaarheid en het leren herkennen en voelen van grenzen;
 - identiteitsontwikkeling (wat maakt jou gevoelig voor aandacht en complimentjes);
 - kennismaken van risicovolle situaties (online) en (online) rekruterings technieken (sexting, grooming, sextortion,);
 - 'veilig' gebruik van sociale media;
 - "nee" zeggen en omgaan met groepsdruk.
- ingrijpen:
 - wat kun je doen en met wie bespreek je het wanneer er toch iets naars is gebeurd (een vertrouwenspersoon, politie);
 - veel ongewenste handelingen zijn strafbaar, de politie beoordeelt wanneer dat het geval is en wat je kunt doen om iemand te vervolgen en
- nazorg: hoe voorkom je dat het weer gebeurt?

Voorlichting over seksuele weerbaarheid op sociale media: tips voor inhoud en vorm

- Onderzoek eerst in hoeverre jongeren seksuele voorlichting hebben gehad. Zorg indien gewenst voor leeftijdsadequate voorlichting en zorg er voor dat jongeren de ruimte voelen om bij je terug te komen.
- Onderzoek samen met de jongeren welke kennis zij hebben van sociale media: in hoeverre hebben ze voorlichting gehad op het gebied van (de risico's van) sociale media.
- Sluit aan bij het kennisniveau over seksualiteit en sociale media.
- Benut zo veel mogelijk een natuurlijk moment (in plaats van er speciaal voor te gaan zitten).
- Werk één op één in plaats van in een groep.
- Gebruik materiaal dat aansluit bij jongeren (o.a. visueel ondersteunende middelen).
- Sluit aan bij de actualiteit en belevingswereld van jongeren.
- Vraag jongeren welke websites en apps ze kennen. Jongeren zitten anno 2017 graag op websites als Badoo, Tinder, Twoo, Omegle, Chatroulette en Joinhouse.party. Deze trends zijn sterk aan verandering onderhevig.
- Zet een positief beeld neer over seks. Voeg andere normen en waarden toe aan het beperkte beeld van seks dat vaak door de media naar voren wordt gebracht.
- Laat ervaringsdeskundigen vertellen.
- Zet leeftijdgenoten en/of lotgenoten (peer-educators) in.
- Laat jongeren nadenken over wie voor hen een vertrouwenspersoon kan zijn wanneer er iets naars is gebeurd (op sociale media).
- Breid het steunnetwerk uit en/of zet een (professioneel) maatje in.
- Zorg voor goede samenwerking tussen preventied medewerkers en hulpverleners.
- Zorg dat je ook 'digitaal aanwezig' bent op de online plekken waar jongeren zich bevinden (Facebook, Instagram, What's App, Twitter, YouTube etc.).
- **Weet als hulpverlener wat je kunt doen als je in vertrouwen genomen wordt.** Help of adviseer jongeren wanneer er iets naars is gebeurd. Bied waar nodig veiligheid. Veroordeel niet en blijf voor langere tijd betrokken.

Hoe geef je goede voorlichting aan jongeren met een LVB:

- Houd je aan bovenstaande punten en neem extra tijd.
- Wissel werkvormen af (film, opdrachten, oefenen) en gebruik meer beeld dan tekst.
- Gebruik duidelijke, concrete en eenvoudige taal en korte zinnen en stel gerichte vragen. Stel één vraag per keer.
- Geef de jongere voldoende tijd om antwoord te kunnen geven.
- Gebruik vraagwoorden (b.v. waarmee, hoe en waaraan) aan het begin van de vraag. Zo is het voor de jongere duidelijk dat er een vraag wordt gesteld. Vermijd het woord 'waarom', omdat de jongere dan het gevoel kan krijgen dat hij/zij verantwoording moet afleggen.
- Gebruik halfopen vragen als sommige vragen te open zijn. Halfopen vragen zijn open vragen met twee à drie keuzemogelijkheden. Let hierbij op dat je niet te veel keuzemogelijkheden geeft. Dit kan een tegengesteld effect hebben.
- Herhaal de dingen die je hebt besproken (en liefst op bovenstaande manier).
- Vraag regelmatig (en op een natuurlijke manier) na wat de jongere jou heeft horen zeggen.
- Vraag of de jongere informatie uit het voorlichtingsmateriaal geoefend heeft in het dagelijks leven.
- Sluit aan bij de jongere en stem het materiaal af op de jongere.
- Zorg dat je toegankelijk en laagdrempelig bent voor vragen (ook na de voorlichting).
- Wees bewust van je eigen morele kader.

Hoe geef je goede voorlichting aan jongeren met psychische problemen:

- Houd de algemene punten hierboven aan.
- Wees sensitief voor een mogelijk verleden van (seksueel) misbruik, verwaarlozing of huiselijk geweld. Schakel indien nodig specialistische kennis in.
- Wees je ervan bewust dat een jongere met een PTSS last kan hebben van dissociatieve stoornissen (waarbij herinneringen, emoties en waarnemingen buiten het bewustzijn worden geplaatst, als de werkelijkheid te erg is of bij confrontatie met triggers). Benoem het als je denkt dat een jongere dissocieert. Wees voorzichtig met fysieke aanraking. Bagatelliseer het niet. Schakel indien nodig specialistische kennis in.
- Houd rekening met mogelijke loyaliteit met de dader, waardoor jongeren het gevoel hebben er niet over te mogen praten.
- Besef dat jongeren die verblijven in instellingen een verhoogd risico lopen doelwit te worden van grooming.

Voorkom slachtofferschap van mensenhandel

A. Tip voor professionals: gebruik beschikbaar preventiemateriaal

Preventie is een belangrijke pijler in de aanpak van mensenhandel/loverboy-problematiek. Er zijn in de laatste jaren veel preventieproducten ontwikkeld. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie maakte daarom, in samenwerking met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, een praktische en overzichtelijke digitale folder. In deze interactieve folder kan voor verschillende groepen potentiële slachtoffers gezocht worden naar geschikt preventiemateriaal: jongeren in het basisonderwijs, jongeren vanaf 12 jaar, jongeren met een lichtverstandelijke beperking/in de GGZ of het speciaal onderwijs en jongeren met een andere culturele achtergrond. Daarnaast kan gezocht worden naar materiaal dat bedoeld is voor ouders of voor professionals.

Gebruik het beschikbare preventiemateriaal:

[Folder Preventiemateriaal mensenhandel](#)

B. Tips voor zorgorganisaties en/of overheid:

- Maak een professionele campagne met bijvoorbeeld reclamemakers, het bedrijfsleven en ICT-bedrijven, die aansluiting vindt bij de doelgroep en daardoor succesvol kan zijn op sociale media. Gebruik humor en een verrassingseffect.
- Maak 'reclame' via banners op de sociale media, zodat jongeren op het moment zelf hulp kunnen vragen.
- Bied (online) voorlichting aan potentiële klanten. Zij moeten weten dat ze kunnen melden bij Meld Misdaad Anoniem en Comensha.
- Zorg dat sitebeheerders een rol spelen in het signaleren van daders en (potentiële) slachtoffers van sexting, sextortion en grooming.
- Til de mediawijsheid en de kennis van mensenhandel/loverboyproblematiek van ouders, leerkrachten en zorgprofessionals op een hoger niveau.
- Zet ervaringsdeskundigen en 'peer-educators' in.
- Zet aansprekende vloggers in.

Colofon

Aanpak van mensenhandel/loverboyproblematiek in de zorg voor jeugd

Met financiële steun van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Tekst: Ineke Glissenaar en Josine Holdorp

Landelijk Kenniscentrum LVB

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

T. 030 740 0400

E. info@kenniscentrumlvb.nl

Vormgeving: Punt Grafisch Ontwerp

© 2017, Landelijk Kenniscentrum LVB